

Justitieutskottets utlåtande 2023/24:JuU22

EU:s färdplan för att bekämpa narkotikahandel och organiserad brottslighet

Sammanfattning

Utskottet har granskat Europeiska kommissionens meddelande om EU:s färdplan för att bekämpa narkotikahandel och organiserad brottslighet.

I meddelandet presenterar kommissionen en bred färdplan som fastställer prioriterade områden för att bekämpa den organiserade brottslighetens handel med narkotika. Färdplanen innehåller 17 åtgärder som under 2024–2025 ska genomföras i nära samarbete med medlemsstater, EU:s institutioner och myndigheter, tillsammans med internationella samarbetspartner. Åtgärderna finns inom fyra prioriterade områden som tar sikte på att stärka motståndskraften i logistiknaven, upplösa kriminella nätverk, störa affärsmodeller och beslagta brottsvinster, vidta brottsförebyggande åtgärder samt stärka det internationella samarbetet.

Utskottet välkomnar kommissionens meddelande om en färdplan för att bekämpa narkotikahandel och organiserad brottslighet, och anser att färdplanen lyfter fram viktiga områden och åtgärder. Utskottet vill understryka att de föreslagna åtgärderna bör bidra till ett mervärde och att överlappning med andra pågående initiativ, komplexa strukturer och onödig administration bör undvikas vid genomförandet av åtgärderna.

Utskottet föreslår att riksdagen lägger utlåtandet till handlingarna.

I utlåtandet finns en motivreservation (V).

Granskade dokument

Kommissionens meddelande om EU:s färdplan för att bekämpa narkotikahandel och organiserad brottslighet (COM(2023) 641).

Innehållsförteckning

Utskottets förslag till riksdagsbeslut	3
Redogörelse för ärendet	4
Utskottets granskning	5
EU:s färdplan för att bekämpa narkotikahandel och organiserad brottslighet.....	5
Reservation	15
EU:s färdplan för att bekämpa narkotikahandel och organiserad brottslighet – motiveringen (V)	15
<i>Bilaga</i>	
Förteckning över granskade dokument	16

Utskottets förslag till riksdagsbeslut

EU:s färdplan för att bekämpa narkotikahandel och organiserad brottslighet

Riksdagen lägger utlåtandet till handlingarna.

Reservation (V) – motiveringen

Stockholm den 7 maj 2024

På justitieutskottets vägnar

Ardalan Shekarabi

Följande ledamöter har deltagit i beslutet: Ardalan Shekarabi (S), Annika Strandhäll (S), Adam Marttinen (SD), Mikael Damsgaard (M), Anna Wallentheim (S), Katja Nyberg (SD), Mattias Vepsä (S), Charlotte Nordström (M), Gudrun Nordborg (V), Torsten Elofsson (KD), Ulrika Liljeberg (C), Pontus Andersson Garpvall (SD), Rasmus Ling (MP), Martin Melin (L), Mats Arkhem (SD), Sanna Backeskog (S) och Fredrik Kärholm (M).

Redogörelse för ärendet

Den 18 oktober 2023 presenterade kommissionen meddelandet EU:s färdplan för att bekämpa narkotikahandel och organiserad brottslighet.¹

Efter samråd med gruppledarna och med stöd av 9 kap. 20 § riksdagsordningen beslutade talmannen den 15 december 2023 att hänvisa dokumentet till justitieutskottet för granskning. Justitieutskottet ska därför, enligt 10 kap. 3 § andra stycket riksdagsordningen, lämna ett utlåtande till kammaren om EU-dokumentet.

Regeringskansliet har lämnat faktagpromemoria 2023/24:FPM19 EU:s färdplan mot narkotikahandel och organiserad brottslighet.

Vid utskottets sammanträde den 11 april 2024 lämnade företrädare från Polismyndigheten, Tullverket, Kustbevakningen, Åklagarmyndigheten och Ekobrottsmyndigheten synpunkter på kommissionens meddelande i de delar som berör respektive myndighet.

¹ Meddelande från kommissionen till Europaparlamentet och rådet om EU:s färdplan för att bekämpa narkotikahandel och organiserad brottslighet (COM(2023) 641).

Utskottets granskning

EU:s färdplan för att bekämpa narkotikahandel och organiserad brottslighet

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen lägger utlåtandet till handlingarna.
Jämför motivreservationen (V).

Bakgrund

Färdplanen för att bekämpa narkotikahandel och organiserad brottslighet aviserades den 13 september 2023 i kommissionens avsiktsförklaring om tillståndet i unionen 2023.

I meddelandet redogör kommissionen för pågående initiativ och åtgärder på området. I EU:s strategi för att bekämpa organiserad brottslighet 2021–2025² och EU:s agenda och handlingsplan för narkotika 2021–2025³ fastställs en övergripande EU-politik för att hantera dessa hot genom gemensamma åtgärder på EU-nivå och nationell nivå. När det gäller politiska initiativ har kommissionen föreslagit flera lagstiftningsakter i syfte att stärka EU-lagstiftningen på området. Dessa omfattar bl.a. direktivförslaget om återvinning och förverkande av tillgångar⁴, behöriga myndigheters åtkomst till centraliserade bankkontoregister⁵ och direktivförslaget om bekämpning av korruption⁶. Vidare lyfter kommissionen bl.a. förstärkningen av Europols mandat genom den nya Europolförordningen, inrättandet av Europeiska åklagarmyndigheten (Eppo) och en förstärkning av Europeiska unionens narkotikamyndighets mandat som initiativ för att stärka EU:s kapacitet att bekämpa narkotikahandel och organiserad brottslighet. Dessutom har EU förstärkt samarbetet med tredjeländer, framför allt med de länder som ligger längs de viktigaste narkotikasmugglingsrutterna, framför allt länder i Latinamerika och Karibien.

Färdplanens huvudsakliga innehåll

I meddelandet beskriver kommissionen den organiserade brottslighetens handel med narkotika som ett av de allvarligaste säkerhetshot som Europa står inför i dag, och att situationen eskalerar. Exempelvis beslagtas rekordnivåer av narkotika inom EU och i världen, samtidigt som det finns en ökad oro för

² COM(2021) 170.

³ COM(2020) 606.

⁴ COM(2022) 245.

⁵ COM(2021) 429.

⁶ COM(2023) 234.

produktionen och spridningen av syntetisk narkotika inom EU, som även smugglas ut ur unionen. Narkotikabrottsligheten genererar därutöver annan brottslighet och ger stora intäkter till de som driver den organiserade brottsligheten. Narkotikahandel är en av den organiserade brottslighetens huvudsakliga inkomstkällor och uppskattas utgöra cirka en femtedel av den globala brottslighetens intäkter. Narkotikabrottsligheten är en grogrund för våldsanvändning och narkotikabruket leder till att många människor dör i överdoser (6 200 personer i EU 2021). Omfattningen, specialiseringen, den globala räckvidden och de våldsamma konsekvenserna av den organiserade brottsligheten kräver enligt kommissionen kraftfulla och hållbara åtgärder på EU-nivå och global nivå.

I färdplanen fastställer kommissionen 17 åtgärder som under 2024–2025 ska genomföras i nära samarbete med medlemsstater, EU:s institutioner och myndigheter, tillsammans med internationella samarbetspartner. Åtgärderna finns inom fyra prioriterade områden:

- stärka motståndskraften i logistiknaven, bl.a. genom en europeisk hamnallians
- upplösa kriminella nätverk, störa affärsmodeller och beslagta brottsvinster
- öka de förebyggande insatserna
- stärka samarbetet med internationella parter.

Stärka motståndskraften i logistiknaven

Logistiknaven är viktiga ingångar för att transportera varor över hela EU och för en väl fungerande inre marknad. Dessa logistiknav utnyttjas även för att föra in olagliga varor i EU och är känsliga för infiltration av kriminella nätverk. Motståndskraften i logistiknaven (t.ex. hamnar) i och utanför EU behöver därför stärkas. Det behövs en gemensam EU-ansats där berörda parter arbetar tillsammans eftersom kriminella nätverk tenderar att kontinuerligt anpassa smugglingsvägarna till logistiknav och hamnar med lägre säkerhet. För att uppnå detta föreslår kommissionen i färdplanen inrättandet av en europeisk hamnallians som innefattar följande tre åtgärder.

Åtgärd 1 Mobilisera tullarbetet mot narkotikasmuggling

Åtgärden syftar till att stärka samarbetet mellan europeiska tullmyndigheter. Kommissionen föreslår att det inrättas ett ramverk för att utveckla effektiva riskanalyser och tullkontroller riktade mot smuggling av illegal narkotika och narkotikaprekursorer. Som ett första steg anger kommissionen att en projektgrupp kommer att inrättas med företrädare för medlemsstaternas tullmyndigheter, som bl.a. ska identifiera säkerhetsbrister, utarbeta en hot- och riskbedömning samt utbyta bästa praxis.

Som en fortsättning på denna åtgärd kommer kommissionen att inrätta en ny expertgrupp inom ramen för tullprogrammet.

Kommissionen kommer även att anslå medel för att finansiera utrustning som kan hjälpa tullmyndigheterna att skanna containrar och andra transportmedel och därigenom öka effektiviteten i tullens riskhantering och kontroller riktade mot illegal narkotika och narkotikaprekursorer.

Åtgärd 2 Stärka brottsbekämpande verksamhet i hamnarna

Kommissionen kommer att fortsätta att ge stöd till samordnade insatser inom EU-samarbetet EMPACT (European Multidisciplinary Platform Against Criminal Threats) för att utreda nätverken som för in narkotikan men även för att möta hot från infiltration i hamnföretag och korruption. Mer stöd kommer även att riktas till åtgärder för att integrera länder utanför EU i EMPACTs operativa insatser. Även nätverken för tulllaboratorier och forensiska laboratorier ska fortsätta att utvecklas.

Åtgärd 3 Privat-offentligt partnerskap i fråga om narkotikasmuggling och kriminell infiltration

I syfte att stärka motståndskraften hos logistiknav kommer kommissionen att samla relevanta offentliga och privata aktörer, såsom hamnmyndigheter, rederier, lokala myndigheter, tullmyndigheter och brottsbekämpande myndigheter, i ett partnerskap för att främja utbyte av exempelvis strategisk och operativ information och arbetsmetoder samt stärka säkerhetsarbetet genom bl.a. samordnade åtgärder.

Upplösning av kriminella nätverk, störa affärsmodeller och beslagta brottsvinster

Brottsutredningar försvåras av de kriminella nätverkens komplexa sammansättning och förmåga att anpassa sig till nya omständigheter och att använda ny teknik, bl.a. för att dölja tillgångar. Det krävs underrättelser, rätt verktyg för polis och åklagare, effektiva och samordnade insatser samt ett robust regelverk för att kunna upplösa kriminella nätverk. I färdplanen redogörs för sex åtgärder på området.

Åtgärd 4 Kartlägga de kriminella nätverk som utgör de största hoten

I syfte att förbättra hotbildsarbetet och bistå brottsbekämpande myndigheters arbete ska Europol kartlägga de kriminella nätverk som utgör de största hoten, oavsett om de är verksamma i eller utanför EU. Fokus flyttas därmed från enskilda gärningspersoner och enskilda brott till att utreda och åtala kriminella nätverk.

Vidare konstateras att kommissionen, medlemsstaterna och Europol bör arbeta tillsammans med Empact för att utveckla gemensamma indikatorer och bedömningar för att kunna jämföra data. Dessutom kommer kommissionen att undersöka EU:s möjligheter att samverka med Interpols kriminalunderrättelseanalys.

Åtgärd 5 Nätverk för specialiståklagare och domare för att störa kriminella nätverk

De kriminella nätverkens brottsliga verksamhet sträcker sig ofta över olika jurisdiktioner, vilket kan utgöra praktiska hinder för gränsöverskridande utredningar. Informationsutbytet och samarbetet mellan rättsliga myndigheter i komplexa gränsöverskridande utredningar behöver därför stärkas. Ett specialistnätverk av åklagare och domare föreslås därför etableras med stöd av Europeiska unionens byrå för straffrättsligt samarbete (Eurojust), med syftet att stödja rättsliga myndigheter och underlätta utbytet av expertis, bästa praxis och annan kunskap om utredning och lagföring av organiserad brottslighet.

Åtgärd 6 Underlätta finansiella utredningar

Finansiella utredningar och informationsutbyte mellan banker och myndigheter behöver förbättras, och samarbetsformer och gemensamma verktyg behöver användas och utvecklas. Europol och Europols centrum för bekämpning av finansiell och ekonomisk brottslighet lyfts upp som viktiga aktörer i arbetet med att stödja medlemsstaterna i deras finansiella utredningar.

Åtgärd 7 Underlätta digitala utredningar

Tillgång till digital information är en förutsättning i de flesta brottsutredningar. I juni 2023 tillsatte kommissionen en högnivågrupp för att se över hur brottsbekämpande myndigheter kan få bättre tillgång till digital information. Gruppen kommer att redovisa en rapport under 2024 med tekniska, operativa eller rättsliga rekommendationer. Kommissionen stöder även den europeiska utbildningsgruppen för it-brottslighet i arbetet med att ta fram utbildningsresurser i syfte att öka kapaciteten hos medlemsstaternas myndigheter att genomföra digitala utredningar. Samarbete pågår också med företag om hur illegal narkotikaförsäljning kan minska på internet och i sociala medier.

Åtgärd 8 Medlemsstaterna uppmanas att använda SIS-systemets möjligheter

Medlemsstaterna uppmanas att till fullo använda Schengens informations-system (SIS) för att bekämpa organiserad brottslighet. Genom en ny förordning som antogs i mars 2023 upgraderades informationssystemet och omfattar nya kategorier av registreringar och biometriska uppgifter (handavtryck, fingeravtryck och DNA-uppgifter). Kommissionen ska utvärdera om systemet kan förbättras ytterligare

Åtgärd 9 Ett robustare legalt ramverk mot organiserad brottslighet

I februari publicerades en studie om rådets rambeslut 2008/841/RIF om kampen mot organiserad brottslighet. Kommissionen kommer att inleda ett samarbete med bl.a. medlemsstaterna, Europaparlamentet och EU:s institutioner och organ för att ta itu med de brister som identifierades i studien och stärka den rättsliga ramen mot organiserad brottslighet. Vid översynen av den befintliga rättsliga ramen bör man enligt kommissionen bl.a. undersöka en harmonisering av rättsliga definitioner av organiserad brottslighet och behovet

av ytterligare åtgärder, t.ex. nationella strategier för organiserad brottslighet och specialiserade enheter.

Vidare kommer rådets rambeslut 2004/757/RIF om minimibestämmelser för brottsrekvisit och påföljder för olaglig narkotikahandel att utvärderas under 2024.

Brottsförebyggande åtgärder

Brottsförebyggande åtgärder bedöms vara en väsentlig del i den långsiktiga bekämpningen av organiserad brottslighet. Ett multidisciplinärt och myndighetsövergripande arbetssätt behövs tillsammans med lokala myndigheter och civilsamhället. Evidensbaserade strategier och verktyg behövs för att förebygga brott. Vidare betonas behovet av informationsdelning mellan beslutsfattare och yrkesverksamma på EU-nivå, nationell nivå och lokal nivå.

Åtgärd 10 Administrativa åtgärder för att hindra den organiserade brottslighetens verksamhet

Mer än 80 procent av de kriminella nätverken inom EU använder legala företagsstrukturer i sina brottsliga verksamheter. Lämpliga förfaranden bör därför införas på nationell och lokal nivå för att t.ex. utföra bakgrunds-kontroller innan tillstånd beviljas och införa andra hinder såsom inspektioner (t.ex. hälso- eller arbetsinspektioner). En vägledning ska tas fram 2024 för att stödja medlemsstaterna i användandet av administrativa verktyg.

Åtgärd 11 Bekämpa spridning av designade prekursorer

Insatser måste riktas mot olaglig tillverkning av narkotika. Kriminella använder kemikalier som används för många lagliga ändamål för olaglig tillverkning av narkotika. EU har infört regler för att begränsa och kontrollera tillgången till dessa narkotikaprekursorer. Kriminella kan dock enkelt kringgå de befintliga kontrollerna av dessa ämnen genom att skapa nya designade prekursorer, dvs. kemikalier som är nära besläktade med traditionella narkotikaprekursorer. Kommissionen ska därför utveckla klassificeringen av designade prekursorer. En översyn kan även komma att göras av EU:s regelverk som berör prekursorer.

Åtgärd 12 Hindra kriminella nätverk att rekrytera barn och unga

Kriminella nätverk utnyttjar barn och unga för att utföra kriminell verksamhet. För att skydda barn och unga och störa brottslig verksamhet är det viktigt att investera i effektiva brottsförebyggande strategier och verktyg. Kommissionen ska underlätta utbyte av kunskap och erfarenheter om brottsförebyggande arbete, bl.a. i samband med en högnivåkonferens 2024 och presentera bästa praxis för att förhindra rekrytering till organiserad brottslighet.

Åtgärd 13 Öka säkerhet och folkhälsan i områden påverkade av narkotikaförsäljning och narkotikarelaterade brott

Flera EU-länder har problem med s.k. öppna drogscener. Vissa områden och platser, t.ex. förorter, tåg- och tunnelbanestationer och övergivna stadsområden, är särskilt drabbade av narkotikaförsäljning, narkotikamissbruk och narkotikarelaterade brott. Kommissionen ska underlätta utbyte av kunskap om och erfarenheter av riktade insatser från brottsbekämpande myndigheter, lokala och sociala myndigheter och civilsamhället, bl.a. vid en högnivå-konferens 2024.

Internationellt samarbete

Kriminella nätverks globala räckvidd och deras sammanlänkning gör det mer angeläget för EU att samarbeta med länder och regioner utanför unionen för att hitta övergripande lösningar i kampen mot narkotikahandeln. Samarbete med de länder och regioner där de huvudsakliga smugglingsrutterna går är av särskild vikt. Både förebyggande och brottskampande insatser är viktiga. Kommissionen redogör för följande förslag till åtgärder.

Åtgärd 14 Stärkt stöd till operativa insatser i Västafrika

Guineabukten har blivit en centralpunkt i en av de största narkotikasmuttarna mellan Sydamerika och Europa. Smugglingen ska bekämpas bl.a. genom informationsutbyte, nationell maritim närvaro, gemensamma aktioner och stöd till kapacitetsutbyggnad för de västafrikanska länderna. Det kommande sjöfartsskyddsprogrammet om förbättring av sjöfartsskyddet i Afrika (Säkra hav för Afrika) syftar till att stärka de brottsbekämpande organens kapacitet att bekämpa narkotikahandel till havs.

Åtgärd 15 Stärka samarbetet mellan EU och Latinamerika och Karibien mot organiserad brottslighet

För att förbättra det brottsbekämpande samarbetet med Latinamerika förhandlar kommissionen om avtal om utbyte av personuppgifter med Europol med Bolivia, Brasilien, Ecuador, Mexiko och Peru. Kommissionen förhandlar också avtal om rättsligt samarbete mellan Eurojust och Argentina, Brasilien och Colombia. Kommissionen ska också se över hur den kan stödja regionala och lokala utredningsteam i länder utanför EU men även stärka säkerheten i hamnen i Guayaquil i Ecuador.

Åtgärd 16 Allianser för att möta hotet från syntetisk narkotika

Syntetisk narkotika är ett hot mot hälsa och säkerhet, och alltmer produceras inom unionen. Det finns ett behov av ökat samarbete med internationella parter för att bekämpa detta fenomen. EU har gått med i den globala koalitionen mot syntetisk narkotika, som USA initierat. Koalitionen arbetar för att förbättra den globala övervakningskapaciteten, stärka beredskapen för utmaningarna i samband med tillverkning av och handel med syntetiska droger samt utveckla strategier för att minska efterfrågan på narkotika. Möten ska även hållas med

Kina för att diskutera behovet av ökat samarbete mot illegal produktion av och handel med narkotika och prekursorer.

Åtgärd 17 Stärka brottsbekämpningen och det rättsliga samarbetet med icke samarbetsvilliga jurisdiktioner

För att undkomma utredning och åtal flyr kriminella till länder som inte samarbetar internationellt om bl.a. utlämning för brott. Kriminella investerar även brottsvinster i länder där ursprungskontrollerna av finansieringen är bristfälliga. Både det operativa och det rättsliga samarbetet med dessa länder behöver därför stärkas. Kommissionen ska bl.a. se över möjligheten för EU att sluta utlämningsavtal med länder utanför unionen.

Kommissionens slutsats

Den organiserade brottslighetens omfattning och våldsamma konsekvenser är ett allvarligt hot mot EU:s säkerhet. I färdplanen fastställs nyckelåtgärder som krävs på EU-nivå för att intensifiera kampen mot kriminella nätverk och narkotikahandel. Arbetet med att fullt ut genomföra EU:s strategier mot organiserad brottslighet och narkotika bör fortsätta i hög takt. Kommissionen åtar sig att genomföra de ytterligare åtgärder som föreslås under 2024 och 2025 i nära samarbete med medlemsstaterna och EU:s olika institutioner, organ och byråer.

Kommissionen uppmanar Europaparlamentet och rådet att inom denna mandatperiod anta direktivet om förverkande och återvinning av tillgångar, översynen av Prümförordningen, reglerna om sammankoppling av bankkontoregister, det föreslagna lagstiftningspaketet mot penningtvätt och utkastet till direktiv om bekämpande av korruption genom straffrättsliga bestämmelser. Kommissionen kommer att arbeta för ett nära samarbete med medlagstiftarna för att uppnå detta mål.

Kommissionen konstaterar att EU och dess medlemsstater måste prioritera bekämpningen av organiserad brottslighet och narkotikahandel. EU måste tillsammans bemöta de hot som unionen står inför, och därför föreslår kommissionen att Europaparlamentet och rådet ska stödja de prioriteringar och åtgärder på medellång till lång sikt som fastställs i färdplanen.

Färdplanens beredning inom EU

Färdplanen har formen av ett meddelande som informerar om kommande politiska åtgärder från kommissionen. Meddelandet utgör inte bindande lagstiftning och faller därför inte under något av EU:s förfaranden för lagstiftning. Den ger därför inte heller anledning till någon särskild beredning inom EU:s institutioner.

Vid ministerrådsmötet för rättsliga- och inrikes frågor (RIF-rådet) den 4–5 mars 2024 lämnade det belgiska ordförandeskapet en lägesrapport om arbetet med att genomföra färdplanen. Det belgiska ordförandeskapet har pekat ut sex av åtgärderna i färdplanen att prioritera. En diskussion om färdplanen, i

synnerhet om stärkt säkerhet i hamnarna, hölls även vid det informella mötet i RIF-rådet i januari 2024.

I Europaparlamentet har färdplanen hänvisats till utskottet för medborgerliga fri- och rättigheter samt rättsliga och inrikes frågor.

Regeringens preliminära ståndpunkt

Den organiserade brottsligheten är ett av de allvarligaste säkerhetshoten som Europa står inför idag. Det är oomstritt att illegal narkotikahandel är en viktig ekonomisk drivkraft bakom brottsligheten. Kraftfulla och hållbara åtgärder är nödvändiga på såväl EU-nivå som global nivå. Regeringen anser att kommissionens meddelande om EU:s färdplan mot narkotikahandel och organiserad brottslighet lyfter fram viktiga områden och åtgärder. Att strategin tar ett brett angreppssätt på problematiken är viktigt. Det är särskilt angeläget att strategin bl.a. lyfter fram behovet av informationsutbyte, brottsförebyggande åtgärder för att hindra nyrekrytering av barn och unga, underlättande av digitala och finansiella utredningar samt stärkt samarbete med länder utanför unionen. Regeringen vill, liksom EU, samtidigt understryka vikten av insatser för att minska efterfrågan av narkotika, genom prevention, vård och behandling, då det inte går att få bort illegal handel om inte efterfrågan av substanserna minskar. Vid utformningen av kommande åtgärder bör hög träffsäkerhet eftersträvas och administrativa kostnader minimeras. Åtgärderna bör också bidra till ett mervärde och komplettera åtgärder på nationell nivå.

De konkreta lagförslag som följer av meddelandet kommer att behöva granskas avseende sina budgetära konsekvenser och utgiftsdrivande åtgärder ska finansieras genom omprioriteringar inom befintliga ekonomiska ramar och program.

Utskottets ställningstagande

Den organiserade brottsligheten är ett av de allvarligaste säkerhetshoten som Europa står inför idag. Den största drivkraften för organiserad brottslighet är pengar, och narkotikahandel är en av den organiserade brottslighetens huvudsakliga inkomstkällor. Arbetet med att bekämpa den organiserade brottsligheten är utmanande och komplext. Den sprider sig över geografiska och organisatoriska gränser och anpassar sig snabbt efter samhällsförändringar och de brottsbekämpande myndigheternas arbete. De kriminella nätverken förflyttar sig även från den illegala verksamheten genom att infiltrera legala verksamheter för att dölja sin verksamhet och tvätta sina brottsvinster.

Den utveckling och problematik som färdplanen beskriver bekräftas av hur situationen ser ut i Sverige idag. Utskottet välkomnar därför kommissionens initiativ att ta fram en bred färdplan för att bekämpa narkotikahandel och organiserad brottslighet, och anser att färdplanen lyfter fram viktiga områden och åtgärder. Enligt utskottet finns det ett tydligt mervärde med en

kraftsamling på EU-nivå för att stärka arbetet mot och bekämpa narkotikahandeln och den organiserade brottsligheten. Det europeiska samarbetet i dessa frågor är ett omistligt inslag och behöver förstärkas ytterligare.

Utskottet välkomnar särskilt färdplanens holistiska ansats. Det breda angreppssättet är nödvändigt i bekämpningen av narkotikahandel och den organiserade brottsligheten, både på nationell nivå och på EU-nivå. Utskottet vill särskilt understryka värdet av att investera i förebyggande insatser för att reducera sårbarheter i samhället som utnyttjas av kriminella nätverk. Det gäller framför allt åtgärder för att hindra nyrekryteringen av barn och unga till kriminella nätverk, men även för att minska efterfrågan av narkotika genom prevention, vård och behandling.

Vidare delar utskottet kommissionens syn om ett paradigmskifte i brottsbekämpningen, som innebär att fokus flyttas från enskilda gärningspersoner och enskilda brott till kriminella nätverk. Denna typ av brottsbekämpande ansats är nödvändig för att upplösa de kriminella nätverken. Utskottet välkomnar därför den kartläggning av kriminella nätverk som Europol tagit fram som är aktiva i eller utanför EU. Genom en bättre förståelse för hur de kriminella nätverken verkar och fungerar kommer de brottsbekämpande myndigheterna bättre att kunna samordna och skraddarsy sina operativa strategier och rikta resurserna dit de behövs som mest.

Internationellt samarbete och utbyte av information är av avgörande betydelse både i det förebyggande och i det utredande arbetet. Utskottet anser, i likhet med det kommissionen lyfter fram under åtgärd 6 och 7, att informationsutbytet och samarbetet mellan brottsbekämpande myndigheter måste förbättras, men även mellan privata aktörer och myndigheter, t.ex. banker. Tillgång till digital information är i dag en förutsättning i de flesta brottsutredningar. Utskottet vill därför betona vikten av samarbete på EU-nivå för att säkerställa lämplig tillgång till digital information. Vidare behöver samarbetsformerna förbättras, och tekniska system och utredningsverktyg behöver utvecklas för att underlätta finansiella och digitala utredningar. Enligt utskottet bör även dessa insatser kompletteras med åtgärder för att förebygga och återta brottsvinster.

Utskottet vill också särskilt lyfta fram förslaget under åtgärd 5, om ett nätverk för specialiserade åklagare och domare för att störa kriminella organisationer vid Eurojust. Utskottet ser ett tydligt mervärde i ett sådant nätverk, eftersom det ofta rör sig om omfattande, komplexa och gränsöverskridande utredningar, och behovet av att snabbt kunna utbyta information kan därför vara stort. Utskottet vill samtidigt understryka vikten av att nätverkets arbete tydligt avgränsas mot redan befintliga nätverk inom Eurojust så att överlappande arbete kan undvikas.

Utskottet välkomnar även att det inrättats en ny europeisk hamnallians, vilken enligt utskottet kommer att bidra till ett ökat samarbete mellan tullmyndigheterna, effektivare tullkontroller och en bättre förmåga att förhindra och upptäcka brott. De kriminella nätverken anpassar snabbt sina leveransvägar till mindre eller mindre skyddade hamnar när kontrollen i andra

hamnar stärks. Det är därför värdefullt med ett samlat grepp kring problematiken, med ett mer strukturerat samarbete på EU-nivå, både på förebyggande och på operativ nivå. Samtidigt vill utskottet understryka att man bör undvika överlappning med andra pågående initiativ, komplexa strukturer och onödig administration vid utformningen av hamnalliansen. Åtgärderna bör bidra till ett mervärde och komplettera befintliga åtgärder på nationell nivå och EU-nivå.

En viktig komponent som utskottet särskilt vill betona är att ytterligare stärka det internationella samarbetet med parter utanför EU. EU:s roll i detta avseende blir allt viktigare. EU kan sätta större press på tredje länder och icke samarbetsvilliga jurisdiktioner än vad enskilda medlemsstater kan göra på egen hand.

Slutligen vill utskottet framhålla att kommissionens ansats i färdplanen är väl i linje med utskottets uppfattning av de utmaningar och problem som medlemsstaterna och EU står inför. De kriminella nätverken är flexibla och kan snabbt anpassa sig till samhällsförändringar. EU och medlemsstaterna måste på samma sätt bli mer flexibla och snabbare på att möta denna utveckling. Färdplanen är ett steg i rätt riktning. Utskottet kommer noggrant att följa det fortsatta arbetet med de åtgärder som föreslås i meddelandet.

Med det anförda föreslår utskottet att riksdagen lägger utlåtandet till handlingarna.

Reservation

EU:s färdplan för att bekämpa narkotikahandel och organiserad brottslighet – motiveringen (V)

av Gudrun Nordborg (V).

Ställningstagande

Jag delar utskottets uppfattning att den organiserade brottsligheten i dag är ett av de allvarligaste säkerhetshoten som våra samhällen står inför och att kraftfulla och effektiva åtgärder är nödvändiga för att möta problemet. Jag är därför i huvudsak positiv till kommissionens meddelande, och det är särskilt angeläget att färdplanen bl.a. lyfter fram behovet av brottsförebyggande åtgärder. Jag anser däremot att kommissionen i sitt meddelande använder en oroväckande formulering under åtgärd 4, om att utreda och åtala nätverk som helhet. Det är enligt min mening viktigt att säkerställa att kommissionen vid det fortsatta genomförandet av färdplanen inte går vidare med konkreta lagförslag som innebär att medlemsstater ska åtala hela kriminella nätverk i stället för enskilda personer.

BILAGA

Förteckning över granskade dokument

Kommissionens meddelande om EU:s färdplan för att bekämpa narkotika-handel och organiserad brottslighet (COM(2023) 641).